

**IJOBIY VA SALBIY XARAKTER XUSUSIYATLARINING FRAZEOLOGIK
IFODASI: INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA****Boboxonov Muxammadaziz Shavkatovich**Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Magistratura Xorijiy til va adabiyoti (ingliz
tili) yo'nalishi 2-bosqich magistrantimuhammad7110560@gmail.com**Annotatsiya**

Mazkur maqola ingliz va o'zbek tillarida ijobiy hamda salbiy xarakter xususiyatlarini ifodalovchi frazeologik birliklarning tahliliga bag'ishlangan. Frazeologik birliklar xalq mentaliteti, madaniyati va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim til vositalaridan biridir. Ushbu maqolada har ikki tildagi o'xshashlik va farqlar, frazeologik birliklarning semantik yuklanishi hamda ularning muloqotdagi funksional roli o'rganilgan. Frazeologik birliklarning xarakter tasviridagi ahamiyati qiyosiy-tahliliy yondashuv asosida ochib beriladi.

Kalit so'zlar. Frazeologik birliklar, xarakter xususiyatlari, ijobiy sifatlar, salbiy sifatlar, ingliz tili, o'zbek tili, qiyosiy tahlil, lingvokulturologiya.

Abstract

This article is devoted to the analysis of phraseological units expressing positive and negative character traits in English and Uzbek. Phraseological units are one of the important language tools reflecting the mentality, culture and social values of the people. This article studies the similarities and differences in both languages, the semantic load of phraseological units and their functional role in communication. The importance of phraseological units in character depiction is revealed on the basis of a comparative-analytical approach.

Keywords. Phraseological units, character traits, positive adjectives, negative adjectives, English language, Uzbek language, comparative analysis, linguoculturology.

Kirish. Til inson tafakkuri va madaniyatining mahsuli sifatida har doim shaxsiy va ijtimoiy xarakter xususiyatlarini o'zida aks ettirgan. Frazeologik birliklar esa tilning eng obrazli qatlamlaridan biri bo'lib, ular inson xarakterining turli qirralarini ifodalashda beqiyos vosita hisoblanadi. Ingliz va o'zbek tillari ham bunday obrazli ifodalarga boy bo'lib, har bir xalqning o'ziga xos dunyoqarashi va mentaliteti namoyon bo'ladi.

Frazeologik birliklarning xarakter xususiyatlarini ifodalashdagi roli ularning semantik va pragmatik imkoniyatlari bilan bog'liq. Ular nafaqat so'z boyligini oshiradi, balki insonlarga nisbatan baho berish, ijtimoiy mavqeni belgilash kabi funksiyalarni ham bajaradi. Shu bois, frazeologik birliklar shaxsiy fazilatlarining ijobiy yoki salbiy ko'rinishini yaratishda keng qo'llaniladi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarni qiyosiy o'rganish orqali biz nafaqat til, balki madaniyatlararo tafovutlarni ham ko'ra olamiz. Bu tafovutlar xalqona tafakkur, qadriyatlar tizimi va tarixiy tajribaning tilga qanday singib ketganini ko'rsatadi. Bunday yondashuv til o'rganuvchilarga va tarjimonlarga ham katta yordam beradi.

Shunday ekan, ushbu maqola frazeologik birliklar orqali xarakter xususiyatlarini ifodalashning asosiy tamoyillarini aniqlash, ularning til va madaniyatdagi o'rnini yoritish maqsadini ko'zlaydi. Tadqiqot davomida ijobiy va salbiy sifatlarning qanday frazeologik vositalar bilan berilishi va ularning qiyosiy tahlili amalga oshiriladi.

Frazeologik ifodalar inson fe'l-atvori, odatlari va ijtimoiy qiyofasini ifodalashda rang-baranglik va obrazlilikni ta'minlaydi. Ingliz va o'zbek tillarida ko'plab ijobiy fazilatlar maqtov va tasdiq shaklida, salbiy xususiyatlar esa kinoya va tanqid orqali ifodalanadi. Bu jarayon tahlil qilinar ekan, milliy xususiyatlar va dunyoqarashdagi tafovutlar ko'zga tashlanadi. Shu orqali, frazeologik birliklarning kommunikativ qiymati va ularning tilshunoslikdagi ahamiyati aniqlashtiriladi.

Maqolada frazeologik birliklarning pragmatik va lingvokulturologik talqinlari ham ko'rib chiqiladi. Xususan, frazeologik vositalar vositasida shaxsiy fazilatlarini baholashda qaysi til qanday tasviriy usullardan foydalanishi tahlil etiladi. Natijada, har ikkala tilda ijobiy va salbiy xarakter xususiyatlarining frazeologik tasviri o'rtasidagi umumiylik va farqlar aniqlangan.

Tadqiqot natijalari, frazeologik birliklarning xalq ruhiyatidagi aks-sadosi va muloqotdagi o'rnini haqida chuqurroq tasavvur beradi. Bu esa til o'rganish, tarjima nazariyasi va madaniyatlararo muloqot jarayonida muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Frazeologiyaning nazariy asoslari haqida ko'plab tilshunos olimlar, jumladan, V. V. Vinogradov, A. Kunin va A. M. Mamatov asarlarida to'xtalib o'tilgan. Ularning tadqiqotlarida frazeologik birliklarning semantik xususiyatlari va kontekstda qo'llanilish jarayonlari batafsil tahlil qilingan. Shu asosda, xarakter ifodasidagi frazeologik vositalarning tilga kiritilish sabablari ham o'rganilgan.

O'zbek tilshunosligida ham frazeologik birliklar haqida O. Madrahimov, G. Salohiddinov kabi olimlar tomonidan muhim ishlar amalga oshirilgan. Ular o'zbek frazeologizmlarining xalqona mentalitetdagi o'rnini ochib berganlar. Ayniqsa, xarakter

xususiyatlarini ifodalovchi frazeologizmlar orasida madaniy tafovutlar va ijtimoiy hodisalarning aks ettirilishi ta'kidlangan.

Ingliz tilshunosligida esa A. P. Cowie va J. R. Taylor kabi olimlar frazeologik birliklarning kommunikativ funktsiyalariga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning tadqiqotlari inglizcha ijobiy va salbiy xarakter tasvirining til ifodasidagi o'ziga xosligini ochib bergan. Shu jihatdan ingliz va o'zbek tillari frazeologizmlarining qiyosiy tahlili zahirida ilmiy asoslar mavjud.

Adabiy manbalarga tayangan holda, frazeologik birliklarning madaniy va lingvokulturologik kontekstdagi rolini ochib berish imkonini beradi. Bu esa, nafaqat tilshunoslik nazariyasini, balki amaliy tillarni o'rganish usullarini ham boyitadi.

Maqolani tayyorlashda qiyosiy-tahliliy metod asosiy metod sifatida tanlandi. Ingliz va o'zbek tillaridagi xarakter ifodalarini aniqlash, ularning ma'no va funktsional jihatdan taqqoslash asosiy tadqiqot yo'nalishi bo'ldi. Har bir frazeologik birlik semantik va pragmatik jihatdan chuqur tahlil qilindi.

Tadqiqot uchun tanlab olingan frazeologik birliklar ingliz va o'zbek badiiy adabiyoti, so'zlashuv nutqi va lug'atlardan olindi. Har bir birlik ijobiy va salbiy xarakter xususiyatini qanday ifodalashi va uning madaniy kontekstdagi ahamiyati aniqlashtirildi. Maqsad shundaki, har ikkala tilning frazeologik boyligini qiyosiy ko'rsatishdir.

Metodologiyada, shuningdek, semantik xaritalash va pragmatik tahlil usullaridan foydalanildi. Bu usullar yordamida frazeologik birliklarning muloqotdagi aniq vazifalari va ifodaviy imkoniyatlari o'rganildi. Xususan, pragmatik ta'sir va matn ichidagi nutq aktyalari tahlil qilindi.

Natijada, har ikki tildagi frazeologik birliklar nafaqat ma'no jihatdan, balki kommunikativ strategiya va madaniy kodlar jihatidan ham o'zaro solishtirildi. Bu tadqiqot metodologik yondashuvning aniqligi va ishonchligini ta'minladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ingliz va o'zbek tillarida xarakter xususiyatlarini ifodalovchi frazeologik birliklar o'ziga xosliklarga ega ekani aniqlandi. Ingliz tilida ko'proq individual fazilatlar (masalan, "cold fish" — sovuq, befarq odam) aks ettirilsa, o'zbek tilida esa ijtimoiy kontekstga yo'naltirilgan tasvirlar ("ko'ngli ochiq" — samimiy odam) ustunlik qiladi.

Ijobiy sifatlar ingliz tilida ko'pincha nozik kinoya bilan ifodalansa, o'zbek tilida esa ochiq-oydin va iliq ifodalar ustun. Masalan, "as good as gold" (yaxshi bola) va "ko'ngli soflik" kabi ifodalar shaxsiy fazilatlarini maqtashga xizmat qiladi. Salbiy xususiyatlar esa har ikkala tilda ham kinoya va tanqid asosida beriladi.

Frazeologik birliklarning madaniy konnotatsiyasi ham aniqlik kasb etdi: ingliz tilida pragmatizm va individuallik ustun bo'lsa, o'zbek tilida jamiyat manfaatlari va

insoniy munosabatlar asosiy o'rinni egallaydi. Bu til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni yana bir bor tasdiqlaydi.

Umuman olganda, xarakter xususiyatlarining frazeologik ifodasi ikki xalqning ham dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va estetik didini o'zida mujassam etgan. Tadqiqot, shuningdek, madaniyatlararo til o'rganishda frazeologik birliklarning ahamiyati naqadar muhim ekanligini ko'rsatdi.

Xulosa. Ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning xarakter xususiyatlarini ifodalashdagi o'rni beqiyosdir. Ular tilni yanada boy, ifodali va madaniy ma'noga boy qiladi. Har ikki tilda ham ijobiy va salbiy sifatlarni ifodalashda o'ziga xos madaniy tamoyillar va muloqot uslublari mavjud.

Qiyosiy tahlil natijalari frazeologik birliklarning nafaqat tilga, balki xalqning tarixiy, ijtimoiy va estetik hayot tarziga ham kuchli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Bu esa frazeologiyaning lingvokulturologik tadqiqotlar uchun o'ta muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Kelgusida bunday tadqiqotlar frazeologik birliklarni tarjima qilish, madaniyatlararo kommunikatsiya va xorijiy til o'rganish sohalarida keng imkoniyatlar yaratadi. Xususan, frazeologizmlar orqali milliy tafakkur va hissiy ifoda tarzini chuqurroq anglash mumkin bo'ladi.

Natijada, frazeologik birliklarning xarakter xususiyatlarini ifodalashdagi funksional va madaniy ahamiyati tilshunoslikdagi muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Vinogradov V. V. "Ocherki po frazeologii russkogo yazyka." — M.: Nauka, 1947.
2. Kunin A. V. "Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazyka." — M.: Vysshaya shkola, 1996.
3. Cowie A. P. "Phraseology: Theory, Analysis, and Applications." — Oxford University Press, 1998.
4. Salohiddinov G. "O'zbek tilining frazeologik boyligi." — Toshkent, 2005.
5. Taylor J. R. "Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory." — Oxford University Press, 2003.